

UOT: 811.512.1

İLHAMİ CƏFƏRSOY*

İTALİYANIN QUM KAHİNLƏRİ
NİZAMİ GƏNCƏVİNİN UZAQ ƏCDADLARI

XÜLASƏ

Məqalə Azərbaycan ədəbiyyatı, tarixi, mədəniyyəti üçün çox aktual olan bir problemə həsr olunmuşdur. İlk dəfə olaraq Azərbaycan humanitar və ictimai elmlərində aşağıdakı problemlər müzakirəyə çıxarılır: 1. Qədim Roma ədəbiyyatının bir çox qiymətli nümunələrini Ön Asiyadan İtaliyaya köçən nəsillər yaratmışdır. 2. Həmin nəsillər Qum, Qal, Sel, Apulu və başqalarıdır. 3. O nəsillər Troyanın işğalından eradan əvvəl 1334-cü ildən sonra Siciliyaya və İtaliyaya köçmüşdür. 4. Nizami Gəncəvi ata xətilə Qum nəslindəndir.

Açar sözlər: Qum məbədləri, kahinlər, Komaqena Kumezia, Apollon, Sevilla.

Giriş. Ön Asiyanın yerli kahin nəsilləri yunanlarla döyüşlərdə Troya hökmdarı Piramin tərəfində idilər. Həmin nəsillər Sal, Qal, Kum, Aplu və başqaları idi. Yunan və latın tarixçilərinin əsərlərində onların adları olduğu kimi, bəzən də azca fonetik dəyişikliklə yazıya alınmışdır. Məsələn, Ana məbədi Anela, Aplu məbədi Apollon adlandırılmışdır (Вильгельм Вагнер 1901.s.129; Янковский 1968.s.51; Энеида 1933.s.14,18).

Troya şəhərinin süqutundan sonra Ön Asiyadan İtaliyaya və Aralıq dənizi adalarına köçən kahin nəsillərindən biri Kum idi. Kum kahinləri Apenin yarımadasının cənubunda Kum şəhərini saldılar və həmin şəhərdə Kum məbədi tikdilər (Энеида 1933. s.338; Энеида 1971. s.386; История греческой литературы 1872 s.11, 273).

Publi Maron Vergili (e.ö. I əsr) yazır ki, İtaliyanın cənubundakı və Evbey adalarındakı Kum şəhərlərini H'Alkidadan gələn Kum kahinləri salıblar. Həmin şəhər Kampan vilayətində Neopol yaxınlığında idi (Энеида 1933. s.423; Энеида 1971.s. 386). H'Alkida Suriyanın şimalıdır. İndi o vilayət mərkəzi şəhəri ilə birlikdə H'Ələb adlanır. H'Ələb alova tapınan prototürklərin yurd yeridir.

Şumerin "Gilqamış" dastanında Kum baba obrazı var. Kum baba dastanda Uruk şəhərinin düşməni kimi təqdim edilir (Мацперо 1916.s.167). Bu əfsanə göstərir ki, Kum babanın övladları yuxarı Dəclə çayı boyunda ya-

şamış, aşağı Dəclə çayı boyunda yerləşən Uruk şəhərini işğal etmək istəmişdir.

Publi Maron Vergili yazır ki, Kum məbədinə cadugər qadınlar yaşayırdılar. Həmin qadınlardan birinin adı Sevil idi. Qədim Roma şairləri Sevil adını Sevilla yazırlar (История греческой литературы 1872.s.11; Энеида 1933. s.15; Энеида 1971.s.386). Sevilla adının kökündə seb sözü durur. Seb türk dillərində söz, sebçi kahin, peyğəmbər deməkdir. Peyğəmbərlərə ona görə sebçi deyilirdi ki, onlar göylərdən gələn sehirli sözləri inasnlara çatdırırdılar. Eney atası Anxizi Siciliya adasında dəfn edir və Sevillanın yanına gəlir. Ondan xahiş edir ki, falına baxsın, görsün gələcək taleyi necə olacaqdır?

Sevilla sehirli sözlərlə Eneyi ovsunlayır. Onu yeraltı dünyaya aparıb atası Anxiz ilə görüşdürür. Atası ona deyir ki, Latinin qızı Lavinanı al, İtaliyada yeni dövlətin əsasını qoy. Eney, Troyanın Parisə bənzər alrı Sevillanın sözlərindən elə təsirlənir ki, atası ilə görüşdüyünə inanır, cadugər qadının dizlərini qucaqlayır və uşaq kimi hönkürüb ağlayır (Энеида 1933.s.15).

Sevilla cadugər adının Zebilla, Zabella variantları da vardır. O söz Avropa dillərinə Zabella formasında daxil olmuş, Zabilə formasında Azərbaycan dilinə qayıtmışdır.

Qədim türk abidələrində sab sözü var: Sabımı tüketi esidgil, yəni sözümü sonadək dinlə. Sabçı, sebçi eyni zamanda şairlərə deyilirdi. Ukraynanın böyük şairi Tarasin təxəllüsü Sebçi olmuşdur. Taras Şevçenko Sebçi Taras deməkdir.

* Filologiya elmlər doktoru, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, e-mail: cfrsoy@mail.ru

E.ö. II minilliyin əvvəllərinə aid Xatti kitabələrində cadugər qadınlara Kum Ama deyilir (Софрек 1980.s.203). Xattilər xetlərdən qabaq Kızıl İrmak çayı boyunca yaşayan xataylardır. Xataylar arxaik bir türk etnosu olaraq iltisafı, xetlər flektiv dillidirlər (Камменхубер 1980. s.105; Грозный 1938.s.26-27).

Kum sözü kahin anlamında Likiya dilində də vardır. Likiyalılar şumerlərə və xataylara qohum idilər. Onlar Kum kahinlərinin məbədlərinə Kumezia deyirdilər. Bundan başqa Likiya mixiyazılı kitabələrində Kumaza sözü vardır. Kumaza kahinlik sənətinin sahiblərinin daşdıqları titul idi (Нойман 1980.s.352).

Ön Asiyadan İtaliyaya köçən Kum kahinləri Nizami Gəncəvinin uzaq əcdadlarıdır. Bu mövzuda elmi tədqiqat aparılmamışdır. Nizamişünas alimlərimiz nəinki böyük şairin Kum mənşəyinə, hətta onun babalarının Kum şəhərindən olmasına çox ehtiyatla yanaşırlar. Onlara elə gəlir ki, Qum İran şəhəri, qumlular farsların əcdadlarıdır. Əslində isə Kum prototürk etnoslarından biri, hansı ölkədə salınmasından asılı olmayaraq Kum türk şəhəridir.

Kum şəhərinin biri Orta Asiyada Ürgənc vilayətində (Бартольд I. III, 1966, s.88), biri Kaşandan Təbrizə gedən ticarət yolunun üs-tündə (Петрушевский 1949.s. 200), biri Qırçaq çölündə (Чокан Валиханов 1984. s.249), biri Çin Türkünstanında (Кучера 1984. s.30), biri hardasa Troyanın şərqində idi (Хойбек 1980. s.321).

Qədim Çin tarixçilərinin yazdığına görə Kum qərbdəki 36 dövlətdən biridir (Кучера 1984.s.30). Bu məlumatlar onu göstərir ki, Kum qədim dünyanın elitar nəsillərindən biri olmuş, Çinin qərbində şəhərlər salmış, dövlətlər qurmuşdur. Həmin şəhərlər və dövlətlər Azərbaycanda, Anadoluda, Misirdə, Aralıq dənizi adalarında, İtaliyada idi. Dinlər, ayinlər dəyişmiş, etnosların qitələrdən-qitələrə, iqlimlərdən-iqlimlərə miqrasiyaları baş vermiş, çoxlu xalqlar məhv olaraq yer üzündən silinib getmişdir. Ancaq qumlular yüzillər, minillərlə hərbi-siyasi şəraitə uyğunlaşaraq öz varlıqlarını qoruyub saxlamışlar.

Təbrizlə Kaşan arasındakı Qum şəhərinin təriqət şeyxləri fars millətçiliyinin təzyiqi ilə erməniyə dost, Azərbaycana düşmən oldular. Qarabağda Vətən savaşı zamanı fitva verərək bizi işğalçı adlandırdılar.

Qum nəslinin bir qolu xristianlıq dövründə Albaniya ilə İveriya arasında yurd salmışdı. VII əsrdə onların burada böyük məbədi və qalası var idi A.S.Xaxanov 1893-cü ildə Qax rayonunda Ləkit kəndi yaxınlığında həmin məbədin xarabalığını tapmışdır (Шанидзе 1938.s.170).

Bundan başqa IV əsrdə hardasa Van gölü vadisində Qum adlı qala var idi. Erməni tarixçiləri həmin yaşayış məskəni Qomkunk adlandırır (Фавстос Бузанд 1953.s.97). Qomkunk qumluların qalası, sığnağı deməkdir.

Nizami Gəncəvinin əslən hansı Qum şəhərindən olması barədə "İsgəndərnamə" də belə bir beyt vardır:

*Ço dor gərçe dər bəhre Gənce qoməm,
Vəli əz qohestane şəhre Quməm.
Mirvari kimi Gəncə dənizində batsam da,
Dağlıq yerdəki Qum şəhərindənəm.*

Hindistanlı tədqiqatçı Şibli Nümana görə şairin əcdadları Qum şəhəri yaxınlığındakı Təfrəş kəndindəndir. Ancaq "İsgəndərnamə" nin Bakı nəşrindən bu məlumatı çıxarıblar. Akademik Ziya Bünyadov isə yazır ki, Nizaminin babaları Qax yaxınlığındakı Qum kəndindəndir. Həmin kənd qohestanda, yəni dağlıq ərazidə yerləşir (Ziya Bünyadov 1984.s.225).

Xristian kilsə salnamələrindəki məlumatlar Şibli Nümanın yox, Ziya Bünyadovun fikirlərini təsdiq edir. Xilafətin qoşunları Tiflisi tutanda şairin babaları xristianlığın sonunun çatdığını görmüş, İslam dinini qəbul edərək Kaxetdəki Qum şəhərindən Gəncəyə köçmüşdür. Onlar Gəncə şəhərinə köçəndən sonra Ləkit kəndi yaxınlığındakı Qum məbədi xaraba qalmışdır.

Ancaq bu məqamda Şibli Nümanın da vətənpərvərliyini anlamaq lazımdır. Şibli kəndinin biri Təbriz yaxınlığında, biri Pakistandadır. Çünki Şibli qədim türk tayfalarından biridir.

Nizaminin ata xətilə qohumları Gəncədə Qumi soyadı ilə məşhur idilər. Onlar Atabəylər dövründə şəhərin aparıcı simalarına çevrildilər. Cəmaləddin Qumi Gəncə şəhərinin rəisi oldu. Onun qohumu Şəmsəddin Qumi Atabəy Özbəyin hacibi kimi Gəncədə oturub gürcülərlə diplomatik danışıqlara başçılıq edirdi (Ziya Bünyadov 1984.s.124, 177).

Şəmsəddin Qumi dövrünün çox istedadlı diplomatı idi. O, ilk dövlət xadimidir ki, müsəl-

man oğlanlarının xristian qızlarına uyaraq Gürcüstana köçməsinin qarşısını almışdır.

Çariça Tamarın zamanında Gürcüstanda qız monastırları var idi. Gözəl və fitnəkar qızlar orada xüsusi tərbiyə alırdılar. Qonşu ölkələrin alp igidləri onların sorağını alıb kilsələrə gəlir, xristianlığı qəbul edir, bir də vətənlərinə qayıtmırdılar.

Monastırlarda böyüdülən qızların Dədəmiz Qorqudun kitabında belə bir ibrətamiz an vardır. Uruz atası Qazan xana deyir. Səndən üz döndərib, Abxaziyaya gedərəm. Xaçə əl basıb qara gözlü keşiş qızını alaram. Sənin yanına dönmərəm. Bu cür fitnəkar qızlar 35 yaşına çatana qədər 10-15 dəfə ərə gedirdilər, ancaq uşaq doğmurdular. Bədənlərinin tərəvətini saxlayırdılar.

Çariça Tamar 35 yaşına qədər 15 dəfə ərə getmişdi, ancaq doğmamışdı. Saray şairləri onun gözəlliyini vəsf edir, Şirvandan, Gəncədən müsəlman oğlanlar onun həsrətilə Tiflisə yollanırdılar (Джанашвили 1900.s.36,37; Меликсетбеков 1939.s.8-9).

Şəmsəddin Qumi Atabəy Özbəyin bir oğlunu Tamarın yanına göndərdi. Oğlan elə boy-buxunlu, yaraşlıq idi ki, Tamar onu görəndə aşiq oldu. 15-ci əri David Soslanı kəndə göndərib, oğlan ilə eyş-işrətə başladı.

Oğlan bir-iki aydan sonra ova getmək bəhanəsilə Tiflisdən çıxdı və Gəncəyə gəldi. Şəmsəddin Quminin göstərişi ilə cavanları başına toplayıb dedi ki, mən yüz kişinin altından çıxan o qadında bir dad-tam görmədim. Bundan sonra müsəlman oğlanlarının Gürcüstana axınları dayandı.

Qum nəslinin təriqət şeyxləri kahinlik dövründən qalma ənənələrlə insanların ürəyinə girir, beynini yuyurdular. Onların çoxlu kitabları, yazılmış və yazılmış qanunları var idi. Elə sirləri var idi ki, yalnız özləri bilirdilər.

Yakup Şafak yazır ki, Nizami ərəb və fars dillərindən başqa pəhləvi, süryani, ibrani, erməni və gürcü dillərini bilirdi (Yakup Şafak XXXI-II.s.183). Bu dilləri yalnız şairin özü bilmirdi, Qum nəslinin seçmə adamlarının hamısı bilirdi. Əgər onlar çoxlu dilləri, dinləri bilməsəydilər, məbədlərdə kahin, məscidlərdə təriqət şeyxləri ola bilməzdilər. Bizim tarixçilərimiz yalnız ölkələrin, dövlətlərin tarixini öyrənməməlidirlər, dini və siyasi nəsillərin, sülalələrin tarixini elmi tədqiqatın obyektinə çevirmədirlər.

Qum şəhərlərinin istər İranda olsun, istər Turanda, farslara heç bir aidiyyəti yoxdur. Çokan Valixanov yazır ki, Kum qırçaq tayfasıdır (Чокан Валиханов 1984.s.249). Qırçaqlar cənubi-rus çöllərinin qədim sakinləridir. Kuban çayı onların adı ilə Kum, Kumli, Kum Aka adlanırdı. Bundan başqa Stavropol, Kuban quberniyalarında Kum, Kumli kəndləri var idi (Апостолова 1897. s.126; Галкин, Коровин 1980. s.76-84; Пагирев 1913. s.148; История Донского Войска 1834.s.165).

Kimsə bizimlə mübahisə edə bilər ki, qırçaqlar Volqa-Don arasına XI əsrdə gəlmişdir. Ancaq heç kəs deyə bilməz ki, bir çox qırçaq boyları, o cümlədən Kum nəsilləri eradan əvvəl Ön Asiyada yaşamamışdır. E.ö. II minilliyə aid Lidiya mixi yazılarında göstərilir ki, Kumli etnosu hardasa indiki Suriya ilə Türkiyə arasında yaşayırdı (Хойбек 1980.s.321).

E.ö. IX əsrə aid Urartu qaya yazılarında göstərilir ki, Kum tayfası cənub-şərqi Anadoluda yaşayırdı. Onların Yuxarı Zab çayı boyundakı ölkəsi və şəhəri Kumli adlanır (Меликишвили 1960.s.438).

İtaliya səyyahı Plano Karpini yazır ki, kumanların ölkəsi Kum da adlanır (Шопен 1866.s.322). Kuman qumulları, Qum nəslindən olanlar deməkdir. Yəhudi tarixçisi İosif Flavi (I əsr) yazır ki, romalılar iudeylərin ölkəsini tutdular. Onların qoşun başçılarından biri Ventidiy Kuman 48-52-ci illərdə İudeya üzərində hakim oldu (Иосиф Флавий 1991.s.163, 479). Bu məlumat onu göstərir ki, Kum alpları romalılarla birləşərək Fələstini tutmuş, imperiyanın vassalı kimi yəhudilər üzərində hakim olmuşdur.

Misirin Karnak şəhərindən tapılan e.ö. XIII əsrə aid bir papirus mətnində göstərilir ki, XVII sülalə fironlarının zamanında Kumli qalasında bir Asiya knyazı müdafiə olunurdu. O, firon Ramzesin atası ilə vuruşa-vuruşa öz qalasına sığınmışdı (Струве 1919.s.9).

Nəzərə alsaq ki, firon Ramzesin atası eradan əvvəl XV əsrdə yaşamışdır, deməli qumulların bir hissəsi Troyanın süqutundan əvvəl Misirə köçmüşdür. Artıq eradan əvvəl XIV əsrdə onların yuxarı Nil çayı vadisində iki, deltaalarında bir şəhəri var idi (Клота бей 1843. xəritə 1 və 2; Тугаев 1913.xəritə 1).

Xüsusilə maraqlıdır ki, Assuriya mixi yazılarında Kum ölkəsi Kumnuş, ölkənin hakim etnosu Kummuxa adlanır (Меликишвили 1960.

s.429) Kummuxa qumuxların ölkəsi deməkdir. Qumux türk etnosudur (Bakıxanov 1951.s.116). Onların bir hissəsi Dağıstanda, bir hissəsi Şimali Qafqazda yaşayır. Bundan başqa XIX əsrdə Orenburq vilayətində Kumax adlı qışlaq (Географическо-статистический словарь I. 1863. s.683), Özbəkistanın Altun kul rayonunda Kumax adlı kənd var idi (Административно – территориальное деление Узбекской ССР 1960.100).

Mahmud Kaşğari yazır ki, Qum şəhərinin adı türkcədir (МК III.1941.s.149). Ancaq lüğətçi alim sözün anlamını izah etmir. Altay türkləri isə quma kumux deyirlər (Мурзаев 1959. s.124). Kum, kumux, kumax etnonimləri qum sözü ilə bağlı ola bilərmi? Fikrimcə olar, amma bilavasitə sözün həqiqi mənası ilə yox.

Türk dillərində qum sözünün mənalarından biri gömmək, yəni torpağa, quma basdırmaqdır. İtaliyadakı Qum məbədinin kahini Sevilla Eneyi yerin altına gömür. Zülmət dünyaya aparıb atasının ruhu ilə görüşdürür (Энеида 1933.s.15; Энеида 1971.s.386).

Çokan Valixanov yazır ki, qum qırğız etnonimidir. Ancaq qırğızlar indi bu sözü işlətmirlər (Чокан Валиханов 1984.s.249). Ona görə işlət-

mirlər ki, İslam dinini qəbul edəndən sonra kahinlərə inanmırdılar. İslam dini cadugərlərə, falçılara inancılı qadağan edir.

Nizaminin ata xətt ilə qohumları Şəmsəddin Qumi, Cəmaləddin Qumi də artıq insanları İtaliyanın Qum məbədinin kahinləri kimi yeraltı dünyaya aparmırdılar. Onlar V- VII əsrlərdə kilsələrdə, IX – XII əsrlərdə məscidlərdə tamamilə başqa üsullarla inanc əhlini özlərinə valeh edirdilər.

Nəticə: İtaliyanın Kum şəhərini Troyanın süqutundan sonra Ön Asiyadan Apenin yarımadasına köçən Qum kahinləri salmışdır. Qum prototürk etnoslarından biridir.

Nizami Gəncəvi ata xətt ilə Qum, ana xətt ilə Qurd nəslindəndir. Qum nəslinin patriarxları Gəncəyə köçməzdən qabaq Qax rayonundakı xristian türk icmasının başçıları olmuşlar. Onlar İslam dinini qəbul edib, Gəncə şəhərində rəhbər mövqelər qazandırlar.

İstər Albaniya ilə İveriya arasında olsun, istər Təbriz və ya Urgənc şəhəri yaxınlığında Qum arxaik bir türk nəslinin şəhəridir. Qum müdrikləri yalnız Azərbaycanın yox, qədim Ön Asiya və antik İtaliya mədəniyyətinin yaratıcılarından biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Вильгельм Вагнер. (1901). Эллада. Санкт-Петербург, с.
2. Вергилий Публий Марон. (1933). Энеида. М-Л., с.
3. Вергилий Публий Марон. (1971). Энеида. Буколики. Георгики. Москва, с.
4. История греческой литературы. (1872). Санкт-Петербург,
5. Масперо Г. Ассирия. Москва, 1916.
6. Сойрек В., Оттен Г. Древнехеттский ритуал царской четы. Древние языки Малой Азии. Москва, Прогресс, 1980, с. 161-197.
7. Камменхубер А. Хаттский язык. Древние языки Малой Азии. Москва, Наука, 1980, с. 23-98.
8. Грозный Б. Хеттские народы и языки. Вестник древней истории. Москва, 1938, № 2, с. 18-33.
9. Нойман Г. Ликийский язык. Древние языки Малой Азии. Москва, Прогресс, 1980. с. 322-353.
10. Бартольд В.В. Сочинение. т. III, Москва, Наука, 1966.
11. Петрушевский П.П. Очерки по истории феодальных отношений Азербайджана и Армении в XVI – начале XIX в. Ленинград, изд-о АН СССР, 1949.
12. Чокан Валиханов 1984 - Чокан Валиханов. Собрание сочинений. Т. I, Алма – Ата, изд-во Казахская Энциклопедия, 1984.
13. Кучера М.П. Ранняя история Синцяна. Москва, Наука, 1984.
14. Шанидзе Акаки. Новооткрытый алфавит Кавказских албанцев и его значение для науки. Тбилиси, 1938.
15. Фавстос Бузанд. История Армении. Ереван, 1953.
16. Ziya Bünyadov. Azərbaycan Atabəylər dövləti. Bakı, Elm, 1984.
17. Джанашвили М.Г. Царица Тамара. Тифлис, 1900.
18. Меликсетбеков Л. М. Обзор источников истории Азербайджана. вып. 2, Баку, 1939.
19. Уакир Şafak XXXIII - Уакир Şafak. Nizami Gencevi. Islam Ansiklopedisi. cilt XXXIII.
20. Аностолова Л. Я. Географический очерк Кубанской области. СМОМПК, вып. XXIII, Тифлис, 1897.

21. Галкин Г.А, Коровин В.И. Опыт исследования название р. Кубан. Ономастика Кавказа. Орджоникидзе, 1980, s. 76-84.
22. Пагирев Д.Д. Алфавитный указатель к пятиверстной карте Кавказского края . Тифлис, типография К.П. Козловского, 1913.
23. История Донского войска. Описание Донкой земли. т. 1, Санкт-Петербург, 1834.
24. Хойбек А. Лидийский язык. Древние языки Малой Азии. Москва, Прогресс, 1980. s. 288-321.
25. Меликишвили Г.А. Урартские клинообразные надписи. Москва, изд-во АН СССР, 1960.
26. Шопен И.И. Новые данные о Кавказе и его древних обитателей. Санкт-Петербург, 1866.
27. Иосиф Флавий. Иудейская война. Минск, 1991.
28. Струве В.В. Ассирия. Москва, 1919.
29. Клода бей. Египет, т.1. Санкт-Петербург, 1843.
30. Тураев Б.А. История древнего Востока. Санкт-Петербург, 1913.
31. Вакиханов А.А. Güllüstani-İrəm, Bakı, Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1951.
32. Географическо-статистический словарь I. 1863 - Географическо-статистический словарь Российской Империи. т. I, Санкт-Петербург, 1863.
33. Административно-Герриториальное деление Узбекской 1960 – Административно-Герриториальное деление Узбекской ССР. Ташкент, 1960.
34. Mahmud Kaşğari. Divanü luğatit türk. с.III, Ankara, 1941.
35. Мурзаев Э. и В. Словарь местных географических терминов. Москва, изд-во Географической Литературы, 1959.

İlhami JAFARSOY

KUM PRIESTS OF ITALY – NIZAMI GANJAVI'S DISTANT ANCESTORS

SUMMARY

The article is devoted to the actual problem of Azerbaijani literature and culture. The following problems are discussed for the first time in the humanitarian and social sciences of Azerbaijan: 1. Many valuable examples of ancient Roman literature were created by generations who migrated from Western Asia to Italy. 2. These generations are Kum, Gal, Sel, Apulu and others. 3. These generations being under the occupation of Troy – moved to Sicily and Italy after 1334 B.C. 4. Nizami Ganjavi is a patrilineal descendant of Kum.

Key words: Kum temples, priests, Comagena, Cumezia, Apollo, Seville.

Ильхам ДЖАФАРСОЙ

КУМСКИЕ СВЯЩЕННИКИ ИТАЛИИ – ДАЛЕКИЕ ПРЕДКИ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена очень актуальной проблеме азербайджанской литературы и культуры. Впервые в гуманитарных и социальных науках Азербайджана обсуждаются следующие проблемы: 1. Многие ценные образцы древнеримской литературы были созданы поколениями, мигрировавшими из Передней Азии в Италию. 2. Эти поколения – Кум, Гал, Сел, Апулу и другие. 3. Эти поколения под оккупацией Трои – после 1334г. до н.э. переехали в Сицилию и Италию. 4. Низами Гянджеви является потомком Кума по линии отца.

Ключевые слова: Кумские храмы, священники, Комагена, Кумезия, Аполлон, Севилля.